

3e Zondag van Pasen Genesis 4 Ds Jaco Zuurmond

Gemeente van de Levende,

Een kinderbijbel: "Als Abel de Heer een offer wilde brengen, zocht hij het mooiste schaap uit dat hij had. Dan zei Abel: "Dat is een schaap voor God". ... De Heer zag wel, dat Abel Hem echt liefhad. De Heer had Abel ook lief. Hij wilde dat offer wel hebben. En Hij maakte Abel blij en gelukkig. Kaïn ging ook wel een offer brengen. Hij maakte ook een hoop stenen met takken erop. En op die takken legde hij een beetje koren. Dat verbrandde hij. En dan ging Kaïn ook wel bidden. Maar echt dankbaar was hij niet. Hij dacht: "Waarom moet ik God eigenlijk bedanken? Ik heb dat koren toch zelf gezaaid? Ik heb er toch hard voor gewerkt?" Maar God zag wel, wat Kaïn dacht. Hij zag dat Kaïn Hem niet echt lief had. En daarom wilde Hij Kaïn's offer niet hebben. Hij maakte Kaïn ook niet blij en gelukkig..."

En dáár dus dát plaatje bij... - de wat ouderen herkennen het vast nog wel. Het zit ons in de genen geprogrammeerd, zogezegd.¹ Eén rookkolom die kaarsrecht omhoog, de hemel in stijgt, en een grote roetige wolk die als doffe ellende neerslaat op de aarde.

Wat een booswicht hè, die Kaïn? Dat is het fijne van moralisme. Je kunt altijd duidelijk aanwijzen wat goed is en wat kwaad, en vooral: wíe goed is, en wie kwaad. En het fijnst van moraal is dat het meestal over de ander gaat. Kennelijk hebben wij mensen dat toch ergens nodig: de veroordeling van de ander... is een stukje bevestiging van onszelf. De evidente kwaadheid van de ander doet ons een beetje toch in onze eigen

goedheid geloven. Zoals Kaïn... nee, zo zijn wij niet... zoals de Nazi's, nee, zo zijn wij niet... zoals George Soros, nee, zo zijn wij in Hongarije niet. We zijn misschien niet goed, maar we zijn tenminste beter. En zeg nu eens eerlijk, zou u ook niet een beetje teleurgesteld zijn als wij aan het eind der tijden hierboven ontdekken dat – naar een woord van Paus Johannes XXIII - de hel leeg is???

Maar waarom keek de Heer nu eigenlijk naar Abel en zijn gave, en niet naar Kaïn en zijn gave? Zou dat nu werkelijk geweest zijn omdat die schijnheilige Kaïn het niet meende. Was Abel nu werkelijk zo veel beter dan Kaïn? Te lezen valt daarover niets. Integendeel, Kaïn doet het goed. Hij is de initiatiefnemer bij het offer. Dat zegt trouwens ook al zijn naam, die zoveel betekent als schepper, voortbrenger. Kaïn gaat voorop. Hij is zozegged de binnenste kring van de kerk, de vrome trouwe kerkganger, de doener... en Abel is in die eerste gemeente veel meer de rand van de kerk. Die bungelt er een beetje bij – die komt met Kerst naar de kerk, maar niet elk jaar, want kerkgang mag nooit een sleur worden: "En Abel, ook hij, bracht er een van de eerstgeborenen"... Daar heb je hem ook nog...

En toch kijkt de Heer naar Abel en zijn gave... Als het niet Abels vroomheid is, zou Gods blikrichting dan misschien iets te maken hebben met die merkwaardige voorkeur van deze God, steeds weer, voor degene die achteropgesteld zijn? Voor de zwakke, voor de mindere voor de 'als-tweede-geborene'? De naam Abel wijst in die richting. Zuchtje betekent dat, IJdelheid, niemendalletje. Wie ook maar iets weet van de God van Israël, weet dat Zijn aandacht altijd weer naar zulke mensen uitgaat. Deze God kiest juist voor de Abels, dat is zijn wezen...

Maar er wordt over Abel ook nog iets anders verteld dan dat hij zwak is, een zuchtje. En dat is, dat hij broer is. En eigenlijk valt daarop nog veel meer de nadruk. De naam Abel klinkt nooit

1 Verhaal en afbeelding uit De bijbelse geschiedenis door Anne de Vries

aan kinderen verteld.

zomaar los, maar steeds weer in samenklank met het woord 'broer'. Zeven maal (!) klink het woord 'broer' in dit verhaal. En dat zegt eigenlijk al alles. Hoe gaat de mens met zijn broertje om, voor het aangezicht van de Heer? Hoe gaan wij met onze medemens om, voor het aangezicht van de Heer? Dat is dus het thema waar het in dit verhaal om gaat. Deze begin-verhalen van de Schrift vertellen ons immers over de mens - over de Adam. En dat zijn wij, dat bent U, dat ben ik - die mens van deze verhalen: Wie is die mens, hoe leeft hij, voor Gods aangezicht – wat wil die mens met God – en vooral: wat wil de Levende met deze mens – dat zijn de vragen die in de eerste hoofdstukken van de Bijbel aan de orde zijn. En vandaag dus: hoe leeft deze mens met zijn broertje, met zijn zusje, met zijn medemens, onder Gods hemel.

En zou nu de Heer niet vooral daarom naar Abel kijken... want dat was de vraag waar we mee bezig waren... zou de Heer niet vooral daarom naar Abel kijken omdat hij de broer bij uitstek – de naaste bij uitstek - is? God kiest, zo vertelt het verhaal van Kaïn en zijn broeder Abel... God kiest voor de broederschap... en voor de zusterschap. En dat is iets prachtigs. Wie met God mee durft te kijken die ziet ineens de zuster staan, de medemens, in haar volle glorie, in haar volle begenadigd zijn. En zou dat niet de bedoeling van God geweest zijn... dat Kaïn met hem mee zou kijken: Kijk Kaïn, zegt God, kijk mens, dat is nu de naaste waar mee je mag leven. Dat is nu je broertje, is ie niet prachtig? Is dat niet prachtig, dat je broers, zusters, naasten hebt? Hun aanwezigheid, zegt God, mag een teken van mijn aanwezigheid zijn. Kijk maar met mij mee, naar je medemens. Dan zie je wat genade is...

Maar Kaïn vindt het niet prachtig. Kaïn wil niet meekijken. Hij slaat z'n ogen neer ('zijn blik wordt donker' – NBV). Blijkbaar hebben wij het er goed moeilijk mee, wanneer we zien dat God zich met onze naaste bemoeit. Want daarmee houdt alle vrijblijvendheid op: Als God naar mijn broeder omziet, kan ik dan nog om hem heen, kan ik dan nog m'n eigen gang gaan? Als God de zuster rechtvaardigt, kán ik haar dan nog links laten liggen als ik even geen zin heb? Als God mijn naaste aanziet, kan ik dan nog mijn ogen dichthouden voor haar nood? Ben ik dan onontkoombaar verantwoordelijk? Onontkoombaar mijn 'broeders hoeder' ? Als God mij laat zien dat ik pas mét de naaste mens ben... kan ik dan mijn eigen bestaanje helemaal niet meer zelf maken – mag je hier in dit land, in Gods goede land, niet eens 'gewoon jezelf zijn'?

Er zit iets beangstigends in deze broederschap, haast iets bedreigends. De mens die niet zonder z'n naaste kán is een weerloos mens. De mens die niet zonder God kan is zo kwetsbaar...

Kaïn slaat zijn ogen neer. Want deze onontkoombare mede-menselijkheid, dat is waar Kaïn, de doener, de Macher, niet aan wil... dat is blijkbaar iets dat voor ons mensen steeds weer moeilijk is. "Dat heeft ons verdrotten" – zo liet de dichter Barnard ons zingen. Een naaste die zo onontkoombaar naast je staat, als teken van een God die zo onontkoombaar met ons gaat... daar willen we maar moeilijk aan... Een God die ons zo,

als medemens, scheidt, die willen we niet... En de broeder waar deze God naar kijkt, zo vertelt het verhaal, moordt Kaïn dan ook maar liever uit.

Maar Kaïn, zo vertelt Gen. 4, dat is de mens. Met 'Kaïn' ben je niet klaar door te wijzen naar anderen. De vragen die klinken in dit verhaal worden aan ons gesteld: Kaïn, waarom ben je zo kwaad, waarom sla je je ogen neer? Kaïn, waar is Abel, je broer? Kaïn, wat heb je gedaan?

Het zijn harde vragen. Juist aan onze moderne cultuur die de naaste op z'n best als concurrent ziet, en al heel snel als kostenpost... of nog erger. Pas vooral op voor je naaste... Met het zaaien van angst voor de naaste win je verkiezingen, ook nú. Voor zo'n cultuur zijn de vragen van Genesis kritische vragen. Een aanklacht, en een enorme waarschuwing...: weet waar het op uitloopt, niet alleen toen... maar nu nét zo!

En wat kan je nu met dit verhaal in de grote vragen van deze dagen? De vragen van Syrië, Rusland, Amerika, van Assad, Putin, Trump? Wie het weet mag opstaan. Maar ik weet wel dat het antwoord begint bij het opslaan van de ogen – voor onze naaste, voor onze zuster, broeder. En in haar/hem niet langer de concurrent zien – maar de medemens – die ik nodig heb, zonder wie ik geen mens ben. En dan in die ogen die éne vraag lezen – de vraag van onze naaste bij uitstek: Heb jij mij waarlijk lief? En oh, als we dan toch eens van harte 'ja' zouden durven antwoorden... Amen